

TÜRKİYE'DE ÖZEL OKULLAR TARİHİ

Yazar

Dr. Oğuz KALAFAT

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayım ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7354-38-7

Kitap Adı

Türkiye'de Özel Okullar Tarihi

Yazar

Dr. Oğuz KALAFAT

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

HIS000000

DOI

10.37609/akya.1893

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Türkiye’de özel okulların tarihi uzun yıllar boyunca farklı bir serüvene sahipti. Kökleri, Katolik (Batı Roma) ile Ortodoks (Doğu Roma) mezhepleri arasındaki üstünlük çekişmesine ve misyoner faaliyetlerine dayanıyordu. Türklerin kutsal toprakları ele geçirmesi sonrası farklı bir durum oluştu. Hristiyanların, Türklerin elinde bulunan kutsal toprakları geri alma düşüncesi ile başlayan dönemde Haçlı Seferleri düzenlendi. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında yaşanan savaşlar ve mücadeleler sonrasında Osmanlı Devleti’nin Akdeniz ve Ortadoğu’ya hâkim olması sebebiyle üç dinin merkezi olan kutsal topraklarda hüküm sürmesi farklı bir sürece dönüşmesine neden oldu. Haçlı Seferleri sonrasında Türkler ile diğer Müslümanlarda, Hristiyanlara karşı kin ve nefret oluştu. Katolik Hristiyanlar savaşla elde edemedikleri kutsal topraklarda ve özellikle Anadolu’da barışçıl yöntemler denemeye yöneldi. Katolikler hem Ortodokslara hem de farklı Hristiyan topluluklarına (Ermeni, Keldani, Maruni, Gürcü vb.) misyonerler göndererek kendi nüfuz alanlarını ve kendine inananların sayısını artırmaya çalıştı. Batı Roma Kilisesi özellikle Fransızlardan destek almaktaydı. Fransızların gönderdiği ilk misyonerler eğitimsiz ama istekliydi. Daha eğitilmiş olan misyonerler ise Osmanlı-Fransız politik ilişkileri sayesinde uzun yıllar faaliyet gösterdi. Sadece Müslüman ve Türklere yönelik misyonerlik çalışmaları yapmıyorlardı. Çünkü Osmanlı Devleti bu duruma müsaade etmiyordu.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi düzenlemeleri sonrasında Osmanlı tebaası olan gayrimüslimler “tarihi vatandaşlık haklarına” istinaden birçok özel okul açtı. Bununla birlikte yabancı devletlere veya farklı mezheplere bağlı özel okullar da faaliyetlerini Osmanlı topraklarında artırdı. Yine bu dönemde ABD ve İngiltere’ye bağlı Protestan misyonerler kutsal topraklarda ve Ortadoğu’da etkin olmaya başladılar. Buna karşın Müslüman Türkler ilk özel okulunu cemiyet mahiyetinde “Darüşşafaka” adıyla hayata geçirdi. Fakir, öksüz ve yetim Türk çocukların eğitimleri için açılan bu okul sonrası Türk ve Müslümanlara ait okulların sayısında önemli artış yaşandı. Ayrıca Osmanlı topraklarında özellikle Anadolu ve Trakya’da birçok özel

Müslüman-Türk okulu açılmaya başlandı. Resmî öğretim kurumlarının yanında yer edinen bu özel okullar Türk toplumuna eğitim konusunda destek oldu.

Osmanlı Devleti'nin tebaasına sağladığı özgürlük ortamı ülkenin parçalanmasına da sebep oldu. Gayrimüslimlerin ve yabancıların açmış oldukları özel okullar devletin bölünmesinde aktif rol aldılar. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası Mütareke döneminde birer karakol gibi faaliyet gösterdiler. Türk toplumu bu yaşanan olaylardan sonra bu tür kurumlara olumsuz bakmaya başladı.

Cumhuriyetin ilanı sonrası milli bir devlet modeli ve politikasını belirleyen Mustafa Kemal Paşa ve devleti kuran Kadro bu tür özel okulları kanun, yönetmelik ve tamimlerle denetim altına aldı. Anayasal eşitlik çerçevesinde tüm bireyler vatandaş olarak nitelendirildi. Devlet belirli yasalar çerçevesinde özel okulların faaliyet yapmasına müsamaha gösterdi. Tevhid-i Tedrisat, Lozan Barış antlaşması ve eğitimin millileştirilmesi çerçevesinde özel okullar da yeni devletin tarihinde kendine yer buldu. Bu bağlamda Türk özel okullar özellikle hukuk düzenlemeleri yapıldıktan sonra öncü kurumlar oldu.

Bu eserin hazırlanması öncesinde bana inancını her zaman ortaya koyan Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü müdürü Prof. Dr. Faik Temuçin Ertan ile akademik hayatımda sonsuz yeri olan değerli hocam Prof. Dr. Necdet Aysal'a teşekkürlerimi iletiyorum.

Akademik hayatın üretim aşamasında desteğini her zaman hissettiğim eşim Emine Kalafat'a, yazım aşamasında birlikte çalıştığım kıymetli arkadaşım Gülşen Yücel'e, çalıştığım kurumda desteklerini hissettiğim Özgür Emir'e teşekkür ediyorum. Ayrıca eserin yayın aşamasında yardımlarını esirgemeyen öğretmen arkadaşlarım Pınar Öztürk Atıcı, Raziye Alptekin, Yasemin Mutlu Güler, Gökhan Sait Köken, İsmail Sert'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Her şey bir küçük kıvılcımla başlar ve aleve dönüşür. Yeni ufuklara doğru yol alınır. Akademik hayatımda kıvılcımı başlatan Pozantı Belediye Başkanı Mustafa Çay'ın, bu eserimin yeni ufuklara açılan bir yol olduğunu bilmesini isterim.

Ayrıca,

“Kendini yeşillendirdin, bundan sonra başkalarını da yeşillendir”
diyerek bana ışık olan babam Ramazan Kalafat anısına...

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı
CCA	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
COA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Edt.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
K.K.T.C	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Md.	: Madde
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
MHT	: Mekatip-i Hususiye Talimatnamesi
MUN	: Maarif-i Umumiye Nizamnamesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TEAOY-DAT	: Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği Ana Tüzüğü
THAYOİİ	: Türk Hususi, Azınlık ve Yabancı Okullarda İdare İşleri
TED	: Türk Eğitim Derneği

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

Yabancı ve Gayrimüslim Okullar 7

1.1 Yabancı ve Gayrimüslim Okullarını Meydana Getiren
Tarihsel Temeller 8

1.2. Osmanlı Devleti Döneminde Gayrimüslimlerin
Eğitim Sistemlerine Bir Bakış 17

1.3. Cumhuriyet Dönemi Yabancı ve Azınlıklara Ait Özel
Okullara Yönelik Hukuki Düzenlemeler 29

1.4. Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Rum, Ermeni ve
Yahudilerin Eğitim Sistemleri..... 35

1.5. Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Döneminde Açılan
Gayrimüslim (Azınlık) ve Yabancı Okulları 43

1.6. Yabancı ve Azınlık Eğitim Kurumlarına
“Özel Okullar” Olarak Bir Bakış..... 54

1.6.1. Okulun Tarihçesinin Önemi..... 56

1.5.2. Okulun Ulusallık veya Evrensellik Prensiplerinin
Değerlendirmesi..... 62

1.5.3. Özel Okul Açılabilmesinin Yasal Temelleri..... 65

1.5.4. Yabancıların Özel Okul Açma İzinleri..... 70

1.5.5. Yerli ve Yabancı Öğretmen Kadrosu 76

1.5.6. Özel Okul Yönetimi ve Yöneticileri..... 84

1.5.7. Özel Okulların Finansmanı ve
Öğretim Ücret Politikası 88

1.5.8. Yabancı Özel Okulların Fiziksel Durumları 93

1.5.9. Azınlık ve Yabancı Okullarda Zorunlu İş ve Tatil
Günleri 95

1.5.10. Azınlık ve Yabancı Okullarda Kültür Dersleri..... 97

1.5.11. Yabancı Özel Okullarda Dil Eğitimi..... 105

İKİNCİ BÖLÜM

Türk-Müslüman Özel Okullar	111
2.1. Osmanlı Devleti'nde İlk Müslüman Türk Özel Okulların Ortaya Çıkışı	112
2.2. Osmanlı Devleti'nde Öğretim Yapan Bazı Önemli Müslüman-Türk Özel Öğretim Kurumları	130
2.2.1. İlk Müslüman Türk Özel Öğretim Kurumu: “Darüşşafaka”	131
2.2.2. İstanbul Dışında Kurulan ve Bireysel Girişimle Açılan Müslüman Türklere Ait İlk Hususi Mektep: “Şemsi Efendi Mektebi ve Fevziye Mektepleri ile Birleşmesi”	137
2.2.3. Şemsül Maarif Mektebi	140
2.2.4. Özel İdadi Kademesi Açan İlk Mektep: “Numune-i Terakki Mektebi'nden İstanbul Erkek Lisesine”	145
2.2.5. İttihatçıların Bir Özel Öğretim Kurumu: “Konya İttihat ve Terakki Lisesi”	148
2.2.6. Uşak'ta Bir Hususi Mektep: “Nümüne-i Edeb Mektebi”	150
2.3. Cumhuriyet Sonrası Özel Okullara Bakış: “Öğretim Birliği Kapsamında”	153
2.4. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Özel Öğretim Kurumlarının Sayısal Durumları ve Değişimleri	164
2.5. Kalkınma Planları Çerçevesinde Özel Okullara Bir Bakış	174
2.6. Cumhuriyet Dönemi Bazı Özel Okullar	177
2.6.1. Türk Maarif Cemiyet'inden Türk Eğitim Derneği'ne	177
2.6.2. Türk Eğitim Sistemine Dâhil Olan “Özel Üniversiteler”	182
SONUÇ	185
KAYNAKÇA	189
EKLER	197

KAYNAKÇA

- 1288 Selanik Vilayet Salnamesi. (1872). *1288 Selanik Vilayet Salnamesi*.
 1326 Sene-i Maliyesi Salnamesi. (1908). *1905-1908 Eğitim Yılı İstatistikleri*.
 Selanik: Selanik Matbaası.
- 1906-1907 Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi. (tarih yok).
 430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu. (1924, Mart 3). 430 Sayılı Kanun.
50. Yılında Türk Eğitim Derneği. (1968). *50. Yılında Türk Eğitim Derneği*.
 Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Akalın, G. (1980). Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 444*, s. 96.
- Akyüz, Y. (1978). *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*. Ankara.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alan, G. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1990-1994).
- Anderson, R. (1861). *Memorial Volume of the First Fifty Years of the American Board of Commissioners for Foreign Mission Boston: the Board*. Boston: Missionary House Press.
- Ara, M. (2000). *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıç, A. S. (2014). *Atatürk Döneminde Yabancı Okular (1923-1938)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Babaoğlu, R. (2019). *Türkiye'nin Soğuk Savaş Dönemi Kültür Hayatında İngiliz Etkisi (1948-1965)*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Babaoğlu, R. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mektebi Mülkiye*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ballar, S. (2004). *Bir Atatürk Kurumu: Türk Eğitim Derneği*. Ankara: TED İstanbul Koleji Vakfı Yayınları.
- Balyemez, M. (2020, 11 17). Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminde Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 40, s. 1193-1217.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2014). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 20-21 No'lu Mukteza Defteri. (tarih yok). *Mukteza Defteri 20/15221/152,21/349*. Ankara: Başbakanlık Arşivi.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1938). *1937-1938 Maarif İstatistikleri*. İstanbul: Sühulet Basımevi.
- Belin, A. (1894). *Histoire de la Latinite de Constantinople*. France.
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1963-1967). Ankara.
- Brisson, L. (2000). *Lectures De Platon*. Paris: Labreirie Philosophique.
- Carter, F. V. (1980). *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte 1789-1922*. Princeton: Princeton University Press.

- Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Salnamesi. (H. 1332). *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Salnamesi*. İstanbul.
- COA, DH.MKT, 2745/87. (1909). *Hover Haris Adlı Gazete Ruhsatı*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- COA, MF, MKT.,239/57. (1894). *Özel Mektepler Tamimi,1894*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- COA, MFMKT, 976-78. (1907). Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- COA, MFMKT, 984/47. (1906). *Hamidi Ünvanı*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı arşivleri.
- COA.,MF.,MKT., 489-46. (1900). *Hüseyin Remzi'nin Uşak'ta Tesis Edip İsteğiği Ruhsatname Muamelesi*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Çakmak, B. (2011). Modernleşen Osmanlı Tasarısında Maârif: Uşak Kasabası'nda Açılan Özel Okullar. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 14, 41-66.
- Çetin, A. (1983). Maarif Nazırı ahmed Zühtü Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'undaki Yabancı Okullar Hakkında Raporu. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 10-11,, 191-219*.
- Deri, M. (2009). *Türkiye’de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (1894). *Selanik Kenti Hususi Mekteplere Yardım Belgesi MFMKF.187/126*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (1909). *Hususi mektepler Kanun Taslağı ve Gerekçe ve Mazbatası, COA., MFHUS., 16/90*. İstanbul: İstanbul Matbaa-ı Amire .
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri. (1913-14). *Darüşşafaka'nın Padişah Tarafından Himayesi, Yer Bilgisi: 17-106*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri. (1973). *Darüşşafaka Nizamnamesi, Yer Bilgisi: 117-816-6/Dosya Ek: 98*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- Dinçel, S. C. (1948). *Sönmez Bir Ocak “Darüşşafaka 1873-Türkiye İlk Halk Okulu”*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Dinçer, N. (1979). *Yabancı Özel Okullar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kültür Yoluyla Parçalanması*. İstanbul: Beyazıt Baskı.
- Doğan, B. (2018). *Osmanlı'nın Son Döneminde Azınlık ve Yabancı Okullarında Eğitim Öğretim*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Dünya Gazetesi. (2002, Mayıs 9). Eğitim Eki. *Dünya Gazetesi*, s. Ek 1-4.
- Düstur, C. 6, II. Tertip. (tarih yok). *Düstur, C. 6, II. Tertip*.
- Ercan, Y. (2001). *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.

- Ertan, F. T. (2017). Çoklu Zekâ Kuramı ve Askeri Okul Hayatının Atatürk’ün Liderliğine Etkileri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 60*, s. 55-71.
- Ertuğrul, H. (2019). *Kumpas Okulları*. Ankara: Hayat YayınGrubu.
- Ertuğrul, H. (2020). *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan A.Ş.,.
- Eryılmaz, B. (1990). *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınları.
- Faris, E. (tarih yok). *Durûsun ve Teemmülâtun fi'l Hurûbi's Salibiyye*.
- Göyünç, N. (1976). “Türkiye’de Eğitim” *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara.
- Grabill, J. L. (1970). Clevaland H. Dodge Woodrow Wilson and the Near East. *Journal of Presbyterlan History* , 250-255.
- Güçlüoğlu, K. (1985). *John Dewey Raporundan Esintiler*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Yayınları.
- Güçtekin, N. (2012). İstanbul’da Özel İslam Mektepleri (1873-1922). *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı: 22*, 1-40.
- Güçtekin, N. (2015). *İstanbul’daki Hususi Mektepler (1873-1922)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Güçtekin, N. (2015). *İstanbul’daki Hususi Mektepler (1873-1922)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Gürkan, T. (2001). *Eğitim, Öğretim ve Programlarla İlgili Temel Tavrular*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:6.
- Hâkimiyet-i Milliye. (1928, Şubat 5). *Hâkimiyet-i Milliye*, s. 6.
- Halidi, M., & Ferruh, Ö. (1968). *İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm*. İstanbul: Kalem Yayınları.
- Hamlin, C. (1893). *My Life And Time* . Boston and Chicago.
- Hammer. (2010). *Büyük osmanlı tarihi*. İstanbul: Milliyet Gazetesi Yayınları.
- Hankins, B. (2004). *The Second Great Awakening and the Transcendentalists*. Connecticut: Greenwood Press.
- Haydaroğlu, İ. P. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları / 1202.
- Hesapçioğlu, M., & Özcan, H. (1995). Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 7*, 149-167.
- Hesapçioğlu, M., Durmuş, A., & Başaran, G. (1998). Özel Öğretim Kurumlarına Öğrenci Çekme Politikaları-Bir Ön Araştırma. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 139-162.
- Hopkins, j. C. (1896). *The Sword of Islam of Suffering Armenia*. Toronto.
- <https://fmvisikakademi.com/>. (2021, Ocak 08). <https://fmvisikakademi.com/>.
- Fevziye Mektepleri Vakfı: <https://fmvisikakademi.com/icerik/%E2%80%8B8Bfevziye-mektepleri-vakfi.html> adresinden alındı
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1968-1971). Ankara.
- İÖCY-6. (1938). *Azınlık ve Yabancı Okullarda Kültür Dersleri*. İstanbul : İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemiyeti Yayınları No:6, Türkiye Basımevi.

- İslam Ansiklopesi, C. 14. (1996). *Haçlılar*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.
- İzzet, M., Nuri, O., Kami, A., & Esad, M. (1927). *Darüşşafaka Türkiye’de İlk Halk Mektebi*. İstanbul.
- Jenkins, H. D. (2008). *Robert Kolejin Kızları*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kalafat, O. (2020). *Cumhuriyetin Eğitimde Öncü Kurumlarından Biri: Türk Eğitim Derneği (1928-2013)*. Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Kansu, N. A. (2016). *Türkiye Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Kiyapevi.
- Kanun-i Esâsî. (1876). *Kanun-i Esâsî*. İstanbul.
- Karal, E. Z. (2011). *Osmanlı Devleti: Osmanlı Tarihi: Nizamı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), C. 5/İslahat Fermanı Devri 1861-1876*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kaya, N., & Somel, S. (2013). *Geçmişten Günümüze Azınlık Okulları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, C. 3*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı.
- Kili, S., & Şeref Gözübüyük. (1985). *Türk Anayasa Metinleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kılıç, S. (2005). Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: XXI / Mart 2005 / Sayı: 61, 7-8*.
- Kırpık, G. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Otorite Yayınları.
- Kırşehirlioğlu, E. (1963). *Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri*. İstanbul: Bedir yayınevi.
- Kıssatü’l Hadara, B. 15. (tarih yok).
- Kocabaşoğlu, U. (1985). “Amerikan Okulları” *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 2*. İstanbul: İlerişim yayınları.
- Kocabaşoğlu, U. (1991). *Kendi Belgeleriyle Anadolu’daki Amerika 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları*. İstanbul: Arba basım.
- Koçer, H. A. (1974). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. Ankara.
- Koçu, R. E. (1970). *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Konya Maarif Arşivi Varidat ve Masarifat Defteri. (tarih yok). *İttihat ve Terakki Mektebi Varidat ve Masarifat Defteri*. Konya: Konya Maarif Arşivi.
- Korkmaz, A., & Bilici, İ. (2011). Şerif Mardin’in Sosyal Değişim ve Kültürel Tartışmalarında Modernleşme, İletişim ve Dil Bağlantısı. *Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:31, 31-51*.
- Koz, M. S., & Doğan, E. (2005). *Mehmet Nadir Terbiye ve Talim-i Etfal “Bir Eğitim Öncüsünün Yazuları 1985”*. İstanbul: İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı.
- Koz, M. S., & Doğan, E. (2007). *Mustafa Kemal’in Yakasındaki Rozet*. İstanbul: İstanbul Erkek Lisesi Vakfu Yayınları.
- Kurt, S. K. (2012). Osmanlı Devletinde Türklerin Açtığı Özel Mektepler. *Mustafa Kemal Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 105-123*.
- Kurtuluş, F. (1941). *Türk Maarif Cemiyeti’nin Kuruluşu, Gayesi ve Çalışmaları*. Ankara: Çankaya Matbaası.
- Landau, J. M. (1975). The Educational Impact of Western Culture on Traditional Society in Nineteenth Century Palastine. *Studies on Palastine During the Ottomon Period, 502*.

- Latourette, K. S. (1933). *A History of the Expansion of Christianity*. New York.
- Maarif Teşkilatına Dair Kanun. (1924). *Maarif Teşkilatına Dair Kanun*, C. 22-23, S. 338, No: 789, 24 Mart 1926. Ankara: TBMM.
- Mardin, Ş. (1956). Tanzimat ve İlimiye. *Forum Dergisi*, C. 5, S. 49, 1-10.
- MEB Araştırma ve Planlama Koordinasyon Kurulu. (2002). *MEB Araştırma ve Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Özel Okullardaki Gelişmeler*. Ankara: MEB.
- MEB Özel Okullar Genel Müdürlüğü İstatistikleri. (1962). *1962-1963 Özel Okullar İstatistikleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB Özel Okullar İstatistiği. (1995). *Özel Öğretim Kurumları Özel Okullar 1994-1995 İstatistiği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB, Tebliğler Dergisi. (1941). “Özel okullar Yönergesi” C. 3, S. 132-133, Ağustos 1941. *Tebliğler Dergisi*, 213-214.
- MEB/İST/2018-2019. (2020). *Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEBSP. (2015). *Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı .
- Merriman, J. (2010). *Rönesans’tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- MHT. (1914). *Mekatip-i Hususiye Talimatnamesi, Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Rakamlar ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *Yabancı Okullar, Azınlık Okulları, Uluslararası Okullar Denetim Rehberi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı. (2015). *Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2015-2019)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Şurası. (1962). *Özel Okullar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mithad, M. (1928). Toplumsal Hizmetler ve Dernekler . *Fikirler Dergisi*, 194-196.
- MUN. (1869). *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*.
- Nadir, M. (1887). Meda-i İftihar. *Numune-i Terakki*, 1-2.
- Okan, K. (1971). *Türkiye’de Yabancı Okullar Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara.
- Oran, B. (2004). *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramalar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Ostrogorsky, G. (2015). *Bizans Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özcan, T. (2017). *Merkezi ve Modern Eğitim Kapsamında Osmanlı Gayrimüslim Cemaat ve Yabancı Okulları*. İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Özel Okullar Komitesi Raporu. (1961). *Özel Okullar Komitesi Raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi. (2020). *Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü.

- Özoğlu, S. Ç. (1983). Orta Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunlar, “Bilimsel Toplantıyı Açış Konuşması”. *Orta Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunlar*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Öztuna, Y. (1983). *Büyük Türkiye Tarihi, C. 10*. İstanbul.
- Pirienne, J. (1966). *Büyük Dünya Tarihi C. 1*. İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Polvan, N. (1952). *Türkiye’de Yabancı Öğretim*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Resmi Gazete. (1926, Mayıs 20). İlk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkında Kanun. *Resmi Gazete*, s. 1.
- Resmi Gazete. (1933). *İstanbul darülfünununun ilgasına ve Maarif vekâletince yeni bir Üniversite kurulmasına dair kanun*. Ankara: TBMM.
- Resmi Gazete. (1934, Temmuz 12). Maarif Vekâletine Bağlı Mektep ve Müesseselerde Kullanılacak Yabancı Devlet Tebaasından Muallim, Mühâssis ve Ustalar Hakkında Kanun. *Resmi Gazete*, s. 1.
- Resmi Gazete. (1934, Aralık 29). Tapu Kanunu. *Resmi Gazete*, s. 1-5.
- Resmi Gazete. (1983, Haziran 16). Özel Eğitim Kanunu. *Resmi Gazete*, s. 1-4.
- Resmi Gazete. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmi Gazete*, s. Sayı: 28239.
- Resmi Gazete. (2015, Temmuz 25). 2015-2016 Eğitim ve Öğretim Yılında Özel Okullarda Öğrenim Görecek Öğrenciler İçin Eğitim ve Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Tebliğ. *Resmi Gazete*, s. 1-2.
- Rey, F. (1889). *De la Protection Diplomatique et Consularie Dans Les Echellesdu Levant et de Barberie*. Paris.
- Rum Okulları Talimatnamesi. (1937). *İstanbul Rum Lise ve Ortaokulları Talimatnamesi*. İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sandalcı, M. (2005). *Feyz-i Sibyan’dan Işıka Fevziye Mektepleri*. İstanbul: Fevziye Mektepleri Vakfı.
- Sarıçelik, K. (2010). *Konya’da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2001-2005).
- Sevinç, N. (1979). *Ajan Okulları*. İstanbul: Oymak Yayınları.
- Soydan, A. (2003). Darüşşafaka Tarihinden Kesitler. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 250.
- Şimşek, H. (2014). Osmanlı Devletinde Özel Okullar ve İlk Türk Özel okulunun Tarihçesine Dair Yeni Bilgiler. *Bilig/Sayı 68*, 209-230.
- Şimşek, H. (2014). Osmanlı Devleti’nde Özel Okullar ve İlk Türk Özel Okulunun Tarihçesine Dair Yeni Bilgiler. *Bilig, Sayı: 68*, 209-226.
- Şimşek, H. (2016). *Osmanlı Son Döneminde Gayrimüslim Cemaatler (1908-1922)*. Ankara: Siyasal Kitap.
- Şimşek, S. (2013). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık,.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı Verileri. (2002). *Hazine Müsteşarlığı Verileri 1991-2002*. Ankara: T.C. Hazine Müsteşarlığı.

- Talimatı Dâhiliye Ders Cetveli. (1891). *Şemsül Maarif Mektebi Talimatı Dahiliye Ders Cetveli*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri.
- Tanyer, T. (2011). *Cumhuriyetin Meşalesi TED Ankara Koleji*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924). (2000). *T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 6, Mehmet Ö. Alkan (haz.)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistikleri Enstitüsü.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1924). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu, C. 7*. Ankara: TBMM.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1925). *TBMM Zabıt Ceridesi, C. 19, Birinci Birleşim, 1 Kasım 1925*. Ankara: TBMM.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1931). *TBMM Zabıt Ceridesi, 38. İtikat, C. 26, Devre 3, İctima 4*. Ankara: TBMM.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1934). *Tapu Kanunu*. Ankara: TBMM.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1965). *Özel Öğretim Kurumları Kanunu*. Ankara: TBMM.
- TEAOÖYDAT. (1961). *Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği Ana Tüzüğü*. İstanbul: Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği .
- Tebliğler Dergisi, C. 3, S. 132-133. (1941, Ağustos). *Tebliğler Dergisi, C. 3, S. 132-133, s. 214-219*.
- Tebliğler Dergisi, C. 4. (1941, Eylül 22). *Özel Okullar Mevzuatı. Tebliğler Dergisi, s. 26-27*.
- Tedrisât-ı İbtidâiye Kanun-ı Muvakkatı. (1913). *Tedrisât-ı İbtidâiye Kanun-ı Muvakkatı, Madde 93-94-95*.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- THAYOİİ. (1938). *Türk Hususi, Azınlık ve Yabancı Okullarda İdare İşleri*. İstanbul: İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemiyeti Yayınları No:5, Ülkü Basımevi.
- Toprak, Z. (1998). *Darüşşafaka Tarihi 1863-1998*. İstanbul.
- Toprak, Z. (2006). Bir Hayal Ürünü: İttihatçıların Türkleştirme Politikası. *Toplumsal Tarih Dergisi, S. 146, 22*.
- Toprak, Z. (2006). Bir Hayal Ürünü: İttihatçıların Türkleştirme Politikası. *Toplumsal tarih Dergisi, Sayı: 146, 22*.
- Toprak, Z., Kuruyazıcı, H., & Deniz, Ş. (2006). *Duyun-ı Umumiye’den İstanbul Erkek Lisesi’ne*. İstanbul: Dörtrenk.
- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye’de Siyasi Partiler*. İstanbul.
- Türk Eğitim Derneği Haberler Bülteni. (1969, Oxak). *Türk Eğitim Derneği Haberler Bülteni, s. 5*.
- Türk Eğitim Derneği Nizamnamesi. (1928). Ankara: Türk Maarif Cemiyeti.
- Türk Eğitim Derneği’nin Yapısı. (1977). *Türk Eğitim Derneği’nin Yapısı*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Türk Maarif Cemiyeti İlk ve Orta Okulları. (1935). Ankara: Başvekâlet Matbaası.

- Türkçe Sözlük. (1992). *Özel Okul*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uşaklıgil, H. Z. (1969). *Kırk Yıl*. Ankara: İnkılap Kitaevi.
- Uyanık, E. (2009). II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat Terakki Cemiyeti’nin Eğitim Politikaları (1908-1918). *Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 42, Sayı: 42, , 67-88*.
- Uygun, S. (2003). Türkiye’de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış. *Ankara Üniveristesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 107-109*.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi, C. 2*. Ankara: Türk tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi, C. 3*. Ankara : Türk tarih Kurumu Basımevi.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1973-1977). Ankara.
- Ülgen, R. (1940). *Türk Maarif Cemiyeti (1928-1940) Çalışmaları ve Yaptıkları Yardımlar*. Ankara: Türk Maarif Cemiyeti Yayını.
- Vahapoğlu, H. (1997). *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okular*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Vakit Gazetesi. (1926, Şubat 9). Ecnebi Okullar. *Vakit Gazetesi*.
- Vakit Gazetesi. (1927, Aralık 23). Türk Maarif Cemiyeti. *Vakit Gazetesi*, s. 1-4.
- Yücel, H. A. (1994). *Türkiye’de Ortaöğretim*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.